SPOŁECZEŃSTWO I EKONOMIA SOCIETY AND ECONOMICS 2(2) • 2014
ISSN 2353-8937

Dawid Kościewicz
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: dawid.kosciewicz@ue.wroc.pl

KULTUROWE WARTOŚCI SZWEDZKIEGO PAŃSTWA DOBROBYTU W ŚWIETLE WYBRANYCH TYPOLOGII KULTURY

Streszczenie: W artykule omówiono wartości kulturowe państwa dobrobytu w Szwecji, łącząc cechy i zasady szwedzkiego typu państwa dobrobytu z wybranymi klasyfikacjami postaw wobec państwa dobrobytu i idei kultury dobrobytu. Autor artykułu porównuje wskazane przez siebie idee szwedzkiej kultury dobrobytu z cechami szwedzkiej kultury przedstawionymi w dwóch typologiach kultury, w których społeczeństwo szwedzkie scharakteryzowano bez większego odniesienia do cech państwa dobrobytu. Celem artykułu jest wskazanie związku cech szwedzkiego państwa dobrobytu z wartościami i postawami szwedzkiego społeczeństwa. Dodatkowym celem artykułu jest zwrócenie uwagi na możliwość dokonania porównań między konstrukcją państwa dobrobytu w danym kraju a jego kulturą poprzez wykorzystanie już istniejących typologii kultur. Artykuł kończy się stwierdzeniem wyraźnego podobieństwa między ideami szwedzkiej kultury dobrobytu a cechami kultury szwedzkiej w innych typologiach kultury oraz wysokiej użyteczności oceny rozwiązań państwa dobrobytu pod kątem wartości kultury dobrobytu.

Słowa kluczowe: socjologia ekonomiczna, państwo dobrobytu, Szwecja.

DOI: 10.15611/sie.2014.2.04

1. Wstęp

Angielski termin *welfare state* w polskiej literaturze dawniej tłumaczono zazwyczaj jako „państwo opiekuńcze", obecnie częściej jako „państwo dobrobytu", chociaż te dwa (a czasem uzupełnione o inne) terminy są wykorzystywane zamiennie, zależnie od interpretacji badacza. Oba pojęcia zostały wyraźnie rozdzielone chociażby przez N. Luhmanna[1], który państwo opiekuńcze (dosłownie „socjalne") – *Socialstaat* – reagujące na skutki industrializacji poprzez stosowanie środków opieki socjalnej, uznał za węższe w stosunku do *Wohlfartsstaat* – w literaturze tłumaczonego jako „państwo bezpieczeństwa socjalnego", a dosłownie znaczące „państwo dobrobytu". Autor artykułu stosuje termin „państwo dobrobytu" jako odpowiednik *welfare state*.

[1] N. Luhmann, *Teoria polityczna państwa bezpieczeństwa socjalnego*, PWN, Warszawa 1994, s. 19.

Celem artykułu jest wskazanie podobieństw między cechami szwedzkiego typu państwa dobrobytu a charakterystyką szwedzkiej kultury wyrażaną w przytaczanych typologiach. Ma to na celu, po pierwsze, zwrócenie uwagi na wyraźną zależność między konstrukcją szwedzkiego państwa dobrobytu a szwedzką kulturą, rozpatrywaną w typologiach, w których nie porusza się problematyki państwa dobrobytu. Po drugie, artykuł ma zwrócić uwagę na możliwość dokonania porównań między konstrukcją państwa dobrobytu w danym kraju a jego kulturą, stosując już dostępne typologie tak państw dobrobytu, jak i kultur.

2. Charakterystyka założeń szwedzkiego typu państwa dobrobytu

Państwo dobrobytu bywa definiowane bardzo różnie, przy czym definicje bardziej szczegółowe są lepsze od ogólnych (np. „państwo dobrobytu to państwo, które pełni pozytywną rolę w promowaniu społecznego dobrobytu”[2]), nawet jeśli musimy się przy tym liczyć z ryzykiem, że niektóre państwa (nawet takie awangardy kapitalizmu i demokracji, jak USA) mogą mieć kłopoty ze spełnieniem kryteriów bycia „państwem dobrobytu”. Jedną z pierwszych definicji zaproponował A. Briggs. Charakteryzował on państwo dobrobytu jako twór, w którym zorganizowana władza stosuje środki polityczne i administracyjne, starając się w wymiarze długofalowym poprawiać działania sił rynkowych[3]. Jest to jedna ze zwięzłych, ogólnych definicji. Z drugiej strony nieco bardziej rozbudowaną definicję proponują D. Grimshaw i J. Rubery, twierdząc, iż w państwie dobrobytu kluczową funkcją państwa jest wspieranie jednostek na różnych etapach ich życia, kiedy inne źródła i zasoby ze strony rynku pracy czy rodziny są niewystarczające lub niedostępne, uwzględniając rosnące potrzeby ludzi młodych, rodziców i osób starszych, jak również wyzwania dla państwa, jakie niosą zmiany w społeczeństwie i jego żądanie wykorzystywania alternatywnych źródeł energii[4]. Być może takie definiowanie państwa dobrobytu, wychodząc nie tyle od samej istoty państwa dobrobytu, ile od jego kluczowych funkcji jest właściwsze, jeśli chcemy, aby definicja obejmowała istotnie państwo dobrobytu, a nie dowolne państwo stosujące minimum interwencji w działanie rynku (bo do tego sprowadzają się najogólniejsze definicje).

Szwedzki typ państwa dobrobytu w dużej mierze ukształtowały takie elementy, jak konserwatywno-socjaldemokratyczna idea „domu ludu” (szw. *Folkhemmet*), „szkoła sztokholmska” ekonomii politycznej, później głośne prace G. i A. Myrdalów, model

---

[2] J. Sleeman, *Resources of the Welfare State*, London 1979, cyt. za: J. Wiśniewski, *Ewolucja szwedzkiego i brytyjskiego modelu polityki społecznej w latach 1993-2003*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2005, s. 20.

[3] A. Sandmo, *Ekonomiści o państwie dobrobytu*, [w:] T.S. Edvardsen, B. Hagtvet (red.), *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, Warszawa 1994, s. 112.

[4] D. Grimshaw, J. Rubery, *The end of the UK's liberal collectivist social model? The implica-tions of the coalition government's policy during the austerity crisis*, „Cambridge Journal of Economics” 2012, vol. 36.

Rhena-Meidnera czy też doktryna tzw. socjalizmu funkcjonalnego[5]. Do głównych teoretyków szwedzkiego państwa dobrobytu w wymiarze ekonomicznym należał G. Myrdal, który kładł nacisk na związek systemu ekonomicznego ze społecznym, prowadzący do kształtowania się odpowiedniej infrastruktury instytucjonalnej, gdzie państwo powinno pełnić funkcję organizacyjną, aby poprzez celowe i planowe działania interwencyjne budować kompromis pomiędzy podmiotami rynku i realizować postulaty państwa dobrobytu[6]. Bardziej szczegółowe wytyczne odnośnie do mechanizmów polityki ekonomicznej w szwedzkim państwie dobrobytu podali G. Rehn i R. Meidner, których projekt opierał się na następujących instrumentach[7]: solidarna polityka płacowa, restrykcyjna polityka gospodarcza, aktywna polityka rynku pracy i subsydiowanie krańcowego zatrudnienia. Celem modelu było utrzymanie systemu gospodarczego łączącego pełne zatrudnienie ze stabilnością cen i wyrównywanie nierówności społecznych.

W klasycznym już opracowaniu typologii państw dobrobytu G. Esping-Andersen scharakteryzował typowy dla Szwecji typ państwa dobrobytu jako „socjaldemokratyczny", ze względu na fakt, iż to polityczne partie socjaldemokratyczne stanowiły siłę sprawczą reform społecznych[8]. Zestaw cech, jakie socjaldemokratycznemu typowi państwu dobrobytu (w stosunku do typów liberalnego i konserwatywnego) można przypisać według typologii Esping-Andersena jest następujący[9]: sprawiedliwość według kryterium potrzeb jako podstawowa wartość, wysoki stopień dekomodyfikacji (odtowarowienia obywateli w stosunku do rynku pracy – w opozycji do silnego utowarowienia pracy w warunkach liberalnego rynku), duży zakres publicznych usług społecznych, opiekuńczość jako naczelna rola państwa, uniwersalne uprawnienia do świadczeń, wysoka wartość wskaźnika zastąpienia płacy przez świadczenia, finansowanie świadczeń publicznych głównie budżetem, polityka rodzinna aktywna – wspierająca równość płci i uczestnictwo kobiet w rynku pracy, silna pozycja związków zawodowych.

M. Księżopolski wyróżnia następujące cechy typu państwa dobrobytu, jaki występuje w Szwecji (określając go jako instytucjonalno/socjaldemokratyczny)[10]:

---

[5] W. Anioł, *Szlak Norden. Modernizacja po skandynawsku*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2013, s. 39.

[6] J. Justyński, I. Justyńska, *Historia myśli socjologiczno-ekonomicznej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 176.

[7] S. Czech, *Gospodarka w służbie idei. Rzecz o modelu szwedzkim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2013, s. 81.

[8] G. Esping-Andersen, *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Difin, Warszawa 2010, s. 25.

[9] O. Kowalczyk, S. Kamiński (red.), *Wymiary polityki* społecznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013, s. 20.

[10] M. Księżopolski, *Polska polityka społeczna na tle modeli występujących w Europie*, [w:] W. Anioł, M. Duszczyk, P.W. Zawadzki (red.), *Europa socjalna. Iluzja czy rzeczywistość?*, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa 2011, s. 264.

- wszechstronność (bardzo duży zakres ingerencji państwa w sprawy socjalne),
- niemal bezwarunkowe prawo obywateli do bezpieczeństwa socjalnego i godziwego standardu życia poprzez częściowe oddzielenie standardu życia od warunków rynkowych (dekomodyfikacja),
- przewaga rozwiązań o charakterze uniwersalnym,
- wysoki standard świadczeń i usług socjalnych.

Z kolei S. Zawadzki tak charakteryzuje specyfikę socjaldemokratycznego państwa dobrobytu[11]:

- silny nacisk na model „ekonomii mieszanej" (kapitalizm przy pewnej formie uspołecznienia środków produkcji),
- duża rola interwencjonizmu państwowego (czyli ingerencji rządu i sektora publicznego w wolny rynek), zwłaszcza w ramach celowego planowania gospodarczego,
- nacisk na politykę pełnego zatrudnienia,
- znaczenie rozwoju usług socjalnych, między innymi w celu łagodzenia napięć społecznych,
- duża rola polityki płacowej i podatkowej jako instrumentów redystrybucji dochodu narodowego.

Podsumowując krótkie rozważania o szwedzkim państwie dobrobytu, można je określić jako konsekwentną realizację celów, które należy scharakteryzować następująco: solidarność, redystrybucja, podział korzyści, równowaga materialna społeczeństwa[12]. Na podstawie wyżej przedstawionych założeń szwedzkiego typu państwa dobrobytu zostaną określone idee szwedzkiej kultury dobrobytu, które zostaną porównane z cechami szwedzkiej kultury wskazanymi w przytaczanych w artykule typologiach.

3. Wpływ kultury na organizację i funkcjonowanie państwa dobrobytu

Nie ulega wątpliwości, iż o ile proces formowania się modeli ekonomicznych bardziej niż niegdyś zależy od procesu globalizacji i przyjmowania pewnych uniwersalnych standardów (jak wolny rynek), o tyle wykształcone w przeszłości postawy i tradycje są podbudową systemu gospodarczego[13]. O wpływie kultury na rozwój gospodarczy pisał również G. Myrdal. W swojej teorii uwarunkowania kumulatywnego ujął sześć elementów kluczowych do rozwoju, niezwiązanych wyłącznie ze wzrostem ilościowym, a więc kwestie[14]: poziomu produkcji oraz dochodów, warun-

[11] S. Zawadzki, *Państwo o orientacji społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1996, s. 145-146.

[12] B. Jordan, *The place of 'place' in theories of poverty: Mobility, social capital and well-being*, „Cambridge Journal of Regions, Economy and Society" 2008, vol. 1(1).

[13] J. Gardowski, L. Gilejko, J. Siewierski, R. Towalski, *Socjologia gospodarki*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006, s. 65.

14 R. Jasiński, *Profile kulturowe a rozwój gospodarczy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2007, s. 26.

ków produkcji, poziomu zróżnicowania warunków życia, postaw wobec życia i pracy, instytucji, sposobów realizacji polityki społeczno-gospodarczej. Zwłaszcza element postaw jest istotny, kiedy mowa o uwarunkowaniach kulturowych.

S. Kumlin wyróżnił trzy poziomy postaw wobec państwa dobrobytu[15]:

- pierwszy, najbardziej abstrakcyjny poziom dotyczy orientacji symbolicznych, uogólnionych i wartościujących wobec takich koncepcji, jak: równość, redystrybucja, sektor publiczny, opodatkowanie i prywatyzacja,
- drugi poziom dotyczy konkretnych preferencji strategii decyzyjnych odnoszących się do aspektów lub elementów państwa dobrobytu,
- trzeci poziom dotyczy bardzo konkretnej oceny działań związanych z realizacją zadań państwa dobrobytu.

Warto zwrócić również uwagę na fakt, iż postawa społeczeństwa wobec wymienionych koncepcji w pełni charakteryzuje kulturowe podstawy państwa dobrobytu, ponieważ wymienione kryteria w zasadzie w zupełności charakteryzują zakres problemów, przed jakimi stają jego architekci.

B. Pfau-Effinger[16] pisze o „kulturze dobrobytu" (ang. *welfare culture*), mając na myśli zestaw idei, do jakich odwołują się mechanizmy państwa dobrobytu (ang. *welfare state policies* – dosłownie „polityki" w znaczeniu określonych strategii i sposobów ich realizacji), jednocześnie definiując kulturę jako system kolektywnych konstrukcji myślowych, za pomocą których ludzie definiują rzeczywistość, inaczej zestaw wiedzy, wartości i ideałów – w sumie: idei. Tak więc „kultura dobrobytu" to typowe dla danego społeczeństwa idee, jakie wpływają na konstrukcję i funkcjonowanie państwa dobrobytu. Autorka wyróżnia kilka różnych elementów kultury dobrobytu, jakie odnoszą się do kulturowych wartości i idei co do mechanizmów państwa dobrobytu w takich wymiarach, jak struktura nierówności społecznych i podziału pracy oraz centralnych instytucji życia społecznego, jak rynek pracy i rodzina. Owe idee są następujące:

- kulturowe idee co do mechanizmów państwa dobrobytu wobec płatnej pracy i rynku pracy,
- kulturowe idee odnośnie do „inkluzji społecznej" i natury obywatelstwa,
- kulturowe idee wobec kwestii redystrybucji,
- kulturowe wartości wobec ubóstwa,
- kulturowe idee wobec relacji rynek–państwo,
- kulturowe idee odnośnie do usług socjalnych, wielosektorowej polityki społecznej (ang. *welfare mix*) i rodziny (jako sektora państwa dobrobytu).

Autor artykułu stoi na stanowisku, że z analizy założeń szwedzkiego państwa dobrobytu oraz zestawu omówionych wyżej postaw wobec państwa dobrobytu i idei

---

[15] S. Kumlin, *Państwo opiekuńcze: wartości, preferencje strategii decyzyjnych i ocena działania*, [w:] R.J. Dalton, H.D. Klingemann (red.), *Zachowania polityczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, t. 1, s. 433.

[16] B. Pfau-Effinger, *Culture and welfare state policies: Reflections on a complex interrelation,* „Journal of Social Policy", 2005, vol. 34, issue 01, s. 3-20.

kultury dobrobytu można wyodrębnić cztery wartości wynikające z rozwiązań szwedzkiego państwa dobrobytu, identyfikowalne jako odpowiedź na pytanie, jakie postawy szwedzkie społeczeństwo wykazuje wobec państwa dobrobytu oraz jakie idee są w jego kulturze dobrobytu kluczowe. Odnosząc się do artykułu B. Pfau-Effinger, można je określić jako idee szwedzkiej kultury dobrobytu. Te idee to (kolejność autor uważa za znaczącą): uniwersalizm, egalitaryzm, opiekuńczość i solidaryzm. Uniwersalizm jest wartością podstawową, decydującą o charakterze szwedzkiego państwa dobrobytu (powszechność usług i powszechność przynależności do systemu). Egalitaryzm i opiekuńczość to idee decydujące o zabezpieczającym i redystrybucyjnym charakterze państwa dobrobytu. Solidaryzm jest ideą specyficzną, ponieważ w warunkach społecznej zgody na egalitaryzm i opiekuńczość państwa jest nie tyle pożądany, ile konieczny – bez wysokiej progresji podatkowej i wspierania tych obywateli, którzy w przypadku bardziej liberalnych (wolnościowych) postaw i idei wobec państwa dobrobytu byliby zostawieni własnej zaradności wobec wyzwań wolnego rynku, nie można by skutecznie realizować celów państwa dobrobytu, jakimi są zwalczanie ubóstwa i nierówności społecznych.

4. Idee szwedzkiej kultury dobrobytu w świetle typologii kultur zaproponowanej przez G. Hofstede

Jedną z bardziej znanych typologii kultury zaproponował holenderski badacz kultury organizacji G. Hofstede, który w opracowanym przez siebie badaniu narodowych (i regionalnych) filii koncernu IBM stworzył uniwersalną typologię kultury narodo-

Tabela 1. Wymiary kultury szwedzkiego społeczeństwa według typologii G. Hofstede

Wymiar kultury	Punktacja Szwecji	Komentarz
Dystans do władzy	Stopień dystansu do władzy 31/104 pozycja 69(70)* /76	bardzo niski dystans do władzy
Indywidualizm/ kolektywizm	Stopień indywidualizmu 71/91 pozycja 13(14)** /76	wysoki indywidualizm, ale nie wzorcowy („indywidualizm wspólnotowy") (uniwersalizm/egalitaryzm)
Męskość/kobiecość	Stopień męskości 5/110 pozycja 76/76	wzorcowy przykład kultury kobiecej (opiekuńczość)
Unikanie niepewności	Stopień unikania niepewności 29/112 pozycja 72(73)***/76	zdecydowanie niski poziom unikania niepewności
Orientacja długo-/ krótkoterminowa	Orientacja długoterminowa 53/100 pozycja 37/93	orientacja umiarkowanie długoterminowa
Przyzwolenie/ restrykcyjność	Stopień przyzwolenia 78/100 pozycja 8/93	kultura przyzwalająca

* *ex aequo* z Norwegią; ** *ex aequo* z Francją; *** *ex aequo* z Hongkongiem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: G. Hofstede, G.J. Hofstede, M. Minkov, *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, PWE, Warszawa 2011; Ch. Hampden-Turner, A. Tompenaars, *Siedem kultur kapitalizmu. USA, Japonia, Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

wej opartą na czterech wymiarach kultury, takich jak: dystans do władzy, indywidualizm/kolektywizm, unikanie niepewności, męskość/kobiecość. W kolejnych dekadach przeprowadzono nowe badanie ankietowe oraz wykorzystano wyniki badań, które w różnym czasie przeprowadzali inni badacze, uzupełniając klasyfikację o nowe kraje oraz dwa nowe kryteria: restrykcyjność/przyzwolenie i orientację krótko-/długoterminową. Wyniki, jakie społeczeństwo szwedzkie uzyskało w klasyfikacji wymiarów kultury G. Hofstede, prezentuje tab. 1.

Szwedzki wymiar dystansu do władzy jest zbieżny z ideą zarówno uniwersalizmu, jak i egalitaryzmu. W typologii G. Hofstede niski dystans do władzy jest kojarzony nie tylko z większą kontrolą nad władzą i dużą rolą samorządności, ale także nie-chęcią do wysokich rozpiętości dochodowych i przewagi klasy wyższej. Troska o zmniejszanie różnic w społeczeństwie sprzyja również systemowi podatków progresywnych. Hofstede zauważył także, iż idea wolności nie jest skorelowana bezpośrednio z równością. Wolność i równość, choć często wymieniane wspólnie, w modelu szwedzkim w aspekcie ekonomicznym marginalizują wolność (w formie prawa do bardzo wysokich dochodów) na rzecz równości. Ponadto warto zwrócić uwagę na troskę o dobre relacje w społeczeństwie (ład społeczny) oraz brak zwyczaju wspierania rodziców i osób starszych przez dzieci, co jest często krytykowane w innych kulturach, ale należy do kluczowych aspektów szwedzkiego państwa dobrobytu, który zapewnia pełną opiekę nad obywatelem od kołyski aż po grób i nie obciąża tym obowiązkiem innych obywateli. Przejawia się tak szwedzka wartość opiekuńczości rozumiana jednak jako obowiązek państwa, nie obywateli.

W wymiarze indywidualizmu występuje nieco trudna do wyjaśnienia współzależność czterech scharakteryzowanych wcześniej idei szwedzkiej kultury dobrobytu oraz wyżej wspomniana rozłączność równości i wolności. Szwedzki indywidualizm często określa się jako „indywidualizm wspólnotowy" – podkreślając współzależność tolerancyjności w relacjach międzyludzkich. Każdy obywatel może liczyć na tolerancję swoich zwyczajów i upodobań, o ile nie naruszają one praw i swobód innych osób (ważna jest tutaj siła norm społecznych), jednocześnie licząc na pomoc (wspólnoty – samorządu lub państwa), gdy jest w trudnej sytuacji życiowej. Jakkolwiek wartość indywidualizmu jest w Szwecji silna, to inaczej niż w kulturach anglosaskich (Wielka Brytania, USA) ani jednostka, której wyjątkowo się powiodło nie będzie opływała w dostatek wielokrotnie przekraczający standardy, ani jednostka, której wyjątkowo się nie powiodło, nie będzie pogrążona w głębokiej biedzie. Na straży tego porządku stoją instytucje szwedzkiego państwa dobrobytu zbudowane na wartościach uniwersalizmu i egalitaryzmu.

W wymiarze męskości/kobiecości – kobiecość kultury szwedzkiej jest zdaniem autora artykułu najbardziej widocznym kulturowym uwarunkowaniem szwedzkiego państwa dobrobytu w wymiarze politycznym. Nawet nie trzeba tu wskazywać związku z uniwersalizmem i egalitaryzmem, jest on bowiem oczywisty, jeśli uzna-my, że nierówność kobiety i mężczyzny w prawach i obowiązkach nie jest akceptowalna. W aspekcie kultury kobiecej może się zawierać również szwedzki *lagom*,

czyli koncepcja „w sam raz”[17]. W Szwecji cenione są rozwiązania kompromisowe i będące raczej nie tyle maksymalnie rozbudowane, ile maksymalnie dostępne. Wbrew poglądom krytyków szwedzkiego państwa dobrobytu, jego rozwiązania rzadko mają charakter skrajny, częściej są kompromisem pomiędzy postulatami socjaldemokracji a realną możliwością ogólnonarodowej akceptacji. Obciążenia szwedzkiego państwa dobrobytu nie przekraczają granic wydajności systemu. Kobiecość w typologii G. Hofstede jest także kojarzona z troskliwością i wartością opiekuńczości, co wykazuje relację pomiędzy tym wymiarem kultury a szwedzką ideą opiekuńczości.

Niski poziom unikania niepewności również bardzo wyraźnie łączy się z ideą opiekuńczości. Celem szwedzkiego państwa dobrobytu jest opieka na obywatelami, kiedy znajdą się w pozycji zagrażającej ich sytuacji materialnej czy zdrowotnej. W związku z tym życie w szwedzkim państwie dobrobytu w dużej mierze niweluje stres związany z ryzykiem na rynku pracy. Z drugiej jednak strony, na spokój i niski poziom stresu obywateli bezpośrednio wpływają instytucje szwedzkiego państwa dobrobytu, w którym występuje bezpieczeństwo zatrudnienia (ang. *flexicurity* – szybkie podejmowanie pracy i wysokie zabezpieczenia dla osób bezrobotnych, swoją drogą unikalne rozwiązanie dla państw o bardzo bliskich indeksach wymiarów kultury G. Hofstede – nordyckich – zwłaszcza Danii, pioniera i wciąż niedoścignionego realizatora tego systemu, oraz Holandii; rozwiązania *flexicurity* wcześniej uchodziły w innych krajach za teoretycznie niemożliwe[18]) oraz pełna opieka nad osobami, które zostały dotknięte jakimś nieszczęściem (choroba, bezrobocie itp.).

W wymiarze orientacji długo-/krótkoterminowej – mimo że trudno szukać jednoznacznych związków, autor zwraca uwagę na aspekt braku typowego dla kultur o orientacji długoterminowej przywiązania do relacji międzypokoleniowej w dużych rodzinach. Tym niemniej, nie można utożsamiać odchodzenia od „tradycyjnego” modelu rodziny z odchodzeniem od państwowej i społecznej troski o rodzinę, wręcz przeciwnie, bezpieczeństwo dzieci i bezpieczeństwo ekonomiczne młodych rodziców są priorytetami nie tylko szwedzkiego państwa dobrobytu, także jednym z zagadnień współczesnej kooperacji państw nordyckich na platformie Rady Nordyckiej i Nordyckiej Rady Ministrów[19]. Specyfikę orientacji z pogranicza krótko- i długoterminowej można przypisać także wydatkom publicznym, które mając na uwadze odległe cele i hojne inwestycje, dbają również o równowagę budżetową. Pamiętajmy, że w wymiarze ekonomicznym wysokie wydatki wcale nie muszą oznaczać wysokiego zadłużenia. Pomimo zmiany ekipy rządzącej z socjaldemokra-

---

[17] E. Lewandowski, *Pejzaż etniczny Europy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2004, s. 115.

[18] B. Burchell, *Flexicurity as a moderator of the relationship between job insecurity and psychological well-being*, „Cambridge Journal of Regions, Economy and Society” 2009, no. 2(3).

[19] http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/children-and-young-adults/nordic-co-operation-on-children-and-young-people [dostęp: 12.11.2014].

cji na centroprawicę, statystyki pokazują, iż procentowy spadek udziału wydatków państwa w PKB od roku 2006 jest znikomy[20], a oczekiwane przez liberałów dramatyczne zmiany w strukturze budżetu nie nastąpiły.

W wymiarze przyzwalania – przyzwalający wymiar szwedzkiej kultury ma marginalne znaczenie dla formy szwedzkiego państwa dobrobytu, przejawiane w ankietach postawy optymizmu, zadowolenia i tolerancji mogą być skutkiem stabilności i bezpieczeństwa, ale autor nie widzi tu jednoznacznego związku. Podkreślić należy za to silne występowanie kontroli społecznej w formie samodyscypliny emocjonalnej w komunikacji i środowisku pracy, nieuwarunkowanej instytucjonalnie, ale kulturowo. Jakkolwiek ten wymiar nie wydaje się połączony z żadną z czterech wyróżnionych przez autora artykułu szwedzkich idei kultury dobrobytu, to z żadną nie jest też sprzeczny. Ponieważ przyzwolenie można łączyć z tolerancją (np. wobec jednostek niezaradnych na rynku pracy), częściowo wpływa ona na solidaryzm szwedzkiej kultury dobrobytu, ale jest to związek zbyt słaby, aby go szerzej omawiać.

5. Idee szwedzkiej kultury dobrobytu w świetle typologii „siedmiu kultur kapitalizmu"

Ch. Hampden-Turner i A. Trompenaars przyjrzeli się modelowi kapitalizmu w siedmiu gospodarkach narodowych, które poza znakomitymi wynikami ekonomicznymi i wysokim rozwojem gospodarczym cechuje duże zróżnicowanie kulturowe w stosunku do pozostałych państw z badanej grupy[21]. Każde społeczeństwo staje przed wyborem postawy wobec wyzwań ekonomicznych. O ile wybór zachowania jest oczywiście uwarunkowany wieloma aspektami, także kulturowymi, o tyle zestaw problemów (albo zadań) jest jednakowy: ustanawianie reguł i odkrywanie wyjątków, dekonstrukcja i rekonstrukcja, zarządzanie jednostkami, przyswajanie świata zewnętrznego, synchronizacja sekwencji, wybieranie najlepszych oraz zapewnianie równości szans. Możliwe postawy są następujące: dla ustanawiania reguł i odkrywania wyjątków – uniwersalizm/partykularyzm; dla dekonstrukcji i rekonstrukcji – analiza/synteza; dla zarządzania jednostkami – indywidualizm/kolektywizm, dla przyswajania świata zewnętrznego – wewnątrzsterowność/zewnątrzsterowność; dla synchronizacji sekwencji – sekwencyjność/synchroniczność; dla wybierania najlepszych – osiąganie statusu/przypisywanie statusu; dla zapewniania równości szans – równość/hierarchia. Tabela 2 zbiorczo podsumowuje szwedzkie postawy wobec wymienionych wyżej zadań, wraz z komentarzem autora artykułu wobec potencjalnych skutków dla szwedzkiego typu państwa dobrobytu.

---

[20] http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-sweden_20752288-table-swe [dostęp 12.11.2014].

[21] Ch. Hampden-Turner, A. Trompenaars, *Siedem kultur kapitalizmu. USA, Japonia, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

Tabela 2. Postawy szwedzkiego społeczeństwa w typologii „siedmiu kultur kapitalizmu"

Postawa	Komentarz
Uniwersalizm	Uniwersalny charakter państwa dobrobytu
Analiza	Skłonność do tworzenia wielu małych programów, które składają się na całościowy system. Szczególnie duże zróżnicowanie programów polityki zatrudnienia: szkoleń, staży, kursów, dofinansowań itp.
Indywidualizm	Troska o prawa obywatela do wolności przez zapewnienie mu pełnego bezpieczeństwa życia, zdrowia, zatrudnienia i edukacji
Zewnątrz-sterowność	Duże otwarcie na globalny rynek, chętne przyswajanie dobrych wzorców zagranicznych, korzystanie z dorobku innych społeczeństw w tworzeniu własnego ustroju
Równość	Dążenie do wyrównywania poziomu płac i dochodów, poziomu życia
Sekwencyjność	Harmonijne i pełne ładu funkcjonowanie jednostek i grup w życiu społecznym, brak nacisku na łączenie pracy z życiem prywatnym, wyraźnie oddzielony etap emerytury w życiu człowieka, skupianie się na jednym zatrudnieniu i zadaniu niż branie na siebie licznych obowiązków
Osiąganie statusu	Indywidualne traktowanie obywatela jako podmiotu systemu socjalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ch. Hampden-Turner, A. Trompenaars, *Siedem kultur kapitalizmu. USA, Japonia, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

W odniesieniu do wyróżnionych przez autora artykułu idei szwedzkiej kultury dobrobytu, silne związki wykazują postawy uniwersalizmu (z ideą uniwersalizmu w kulturze dobrobytu), równości (egalitaryzmu) oraz osiągania statusu (zarówno uniwersalizm, jak i egalitaryzm). Warte skomentowania są szwedzkie postawy indywidualizmu i równości, których rozumienie jest odmienne od anglosaskiego, ponieważ ma on specyficzny dla Skandynawów charakter wcześniej wspomnianego „indywidualizmu wspólnotowego", gdzie bardzo szerokie połączenie indywidualizmu ze wspólnotowością, wolności i autonomii jednostki z solidarnością, a liberalizmu z demokracją socjalną należy do jednego z kluczowych elementów recepty na sukces rozwojowy i modernizacyjny[22]. Żadna z wyrażonych w typologii postaw nie stoi w sprzeczności z wartościami szwedzkiej kultury dobrobytu, natomiast postawy takie jak analiza, zewnątrzsterowność i sekwencyjność decydują o bardziej szczegółowych rozwiązaniach państwa dobrobytu i wymagają osobnej, pogłębionej analizy.

6. Zakończenie

Celem artykułu było wskazanie relacji między cechami szwedzkiego typu państwa dobrobytu a cechami szwedzkiej kultury scharakteryzowanymi w przytaczanych typologiach. Artykuł ma także zwrócić uwagę na możliwość dokonania porównań

[22] W. Anioł, *O nordyckich receptach na spójność społeczną*, [w:] K. Musiał, M. Chacińska, *Nowocześni i postępowi? Cywilizacyjny wymiar Skandynawii z polskiej perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013, s. 147-149.

między konstrukcją państwa dobrobytu w danym kraju a jego kulturą, stosując już dostępne typologie tak państw dobrobytu, jak i kultur (tj. kultury danego społeczeństwa – w ujęciu zależnym od metodologii), co autor czyni dla Szwecji, ale co także może zostać dokonane dla innych ważnych przykładów różnych typów państwa dobrobytu, jak Francja, Niemcy czy Wielka Brytania. Autor jest zdania, że bardzo wartościowe z perspektywy poznawczej byłoby łączenie wysiłków badaczy kultury (twórców typologii kultur) z badaczami typów państwa dobrobytu. Jakkolwiek problem relacji kultura–system ekonomiczny jest znany, to brakuje analiz mniej znanych przykładów państw dobrobytu – przeprowadzenie uaktualnionych badań nad typami kultur i typami państw dobrobytu pozwoliłoby przynajmniej na próby oceny relacji między państwem dobrobytu a kulturą w takich krajach, jak Polska, gdzie element kulturowy w dyskusji nad ewolucją i transformacją systemu ekonomicznego jest często pomijany. Nawet jeśli zależność między kulturą danego społeczeństwa a systemem ekonomicznym nie jest tak jaskrawa jak w przypadku opisywanej w artykule Szwecji, nie znaczy to, iż próby jej poznania nie przyniosłyby ważnych wniosków odnośnie do identyfikacji takich rozwiązań ekonomicznych dla systemu finansów publicznych, polityki społecznej i ram dla rozwoju biznesu, które byłyby korzystne i akceptowane w danych uwarunkowaniach kulturowych. Przykład Szwecji pokazuje, że w warunkach zgodności systemu ekonomicznego z uwarunkowaniami kulturowymi jest możliwe połączenie stabilnej sytuacji makroekonomicznej z wysokimi wydatkami publicznymi i dużym sektorem publicznym oraz wysokich podatków i sztywnej organizacji rynku pracy z wysoką konkurencyjnością międzynarodową. Istotą poszukiwań nie powinny więc być najlepsze rozwiązania ekonomiczne jako takie, ale rozwiązania najlepsze dla danego kraju. Porównywanie rozwiązań ekonomicznych z uwarunkowaniami kulturowymi może takim poszukiwaniom bardzo pomóc.

Literatura

Anioł W., *O nordyckich receptach na spójność społeczną*, [w:] K. Musiał, M. Chacińska, *Nowocześni i postępowi ? Cywilizacyjny wymiar Skandynawii z polskiej perspektywy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.

Anioł W., *Szlak Norden. Modernizacja po skandynawsku*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013.

Burchell B., *Flexicurity as a moderator of the relationship between job insecurity and psychological well-being*, „Cambridge Journal of Regions, Economy and Society" 2009, no. 2(3).

Czech-Rogosz J., Czech S., *Wybrane modele gospodarki rynkowej*, [w:] S. Swadźba (red.), *Systemy gospodarcze. Zagadnienia teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice 2009.

Grimshaw D., J. Rubery, *The end of the UK's liberal collectivist social model? The implications of the coalition government's policy during the austerity crisis*, „Cambridge Journal of Economics", 2012, vol. 36.

Esping-Andersen G., *Trzy światy kapitalistycznego państwa dobrobytu*, Difin, Warszawa 2010.

Gardowski J., Gilejko L., Siewierski J., Towalski R., *Socjologia gospodarki*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2006.

Hampden-Turner Ch., Trompenaars A., *Siedem kultur kapitalizmu. USA, Japonia, Francja, Wielka Brytania, Szwecja, Holandia*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M., *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, PWE, Warszawa 2011.

http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/areas-of-co-operation/children-and-young--adults/nordic-co-operation-on-children-and-young-people [dostęp: 12.11.2014].

http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-sweden_20752288-table-swe [dostęp: 12.11.2014].

Jasiński R., *Profile kulturowe a rozwój gospodarczy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2007.

Jordan B., *The place of 'place' in theories of poverty: Mobility, social capital and well-being*, „Cambridge Journal of Regions, Economy and Society" 2008, vol. 1(1).

Justyński J., Justyńska I., *Historia myśli socjologiczno-ekonomicznej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.

Kowalczyk O., Kamiński S. (red.), *Wymiary polityki społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.

Księżopolski M., *Polska polityka społeczna na tle modeli występujących w Europie*, [w:] W. Anioł, M. Duszczyk, P.W. Zawadzki (red.), *Europa socjalna. Iluzja czy rzeczywistość?*, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa 2011.

Kumlin S., *Państwo opiekuńcze: wartości, preferencje strategii decyzyjnych i ocena działania*, [w:] R.J. Dalton, H.D. Klingemann (red.), *Zachowania polityczne*, t. 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

Lewandowski E., *Pejzaż etniczny Europy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2004.

Luhmann N., *Teoria polityczna państwa bezpieczeństwa socjalnego*, PWN, Warszawa 1994.

Nowiak W., *Nordycki model „welfare state" w realiach XXI wieku. Dylematy i ewolucja systemu w społeczeństwach dobrobytu – wnioski praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2011.

Partycki S., *Zarys teorii socjologii gospodarki*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2004.

Pfau-Effinger B., *Culture and welfare state policies: Reflections on a complex interrelation*, "Journal of Social Policy", 2005, vol. 34, issue 01.

Sandmo A., *Ekonomiści o państwie dobrobytu*, [w:] T.S. Edvardsen, B. Hagtvet (red.), *Nordycki model demokracji i państwa dobrobytu*, PWN, Warszawa 1994.

Sugden R., Wilson J.R., *Economic Globalisation: Dialectics, conceptualisation and choice*, „Contributions to Political Economy" 2005, vol. 24(1).

Swedenborg B., *Szwedzki model państwa opiekuńczego: wnioski z perspektywy amerykańsko-szwedzkiej*, [w:] W. Bieńkowski, M.J. Radło (red.), *Wzrost gospodarczy czy bezpieczeństwo socjalne?*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

Wiśniewski J., *Ewolucja szwedzkiego i brytyjskiego modelu polityki społecznej w latach 1993-2003*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2005.

Zawadzki S., *Państwo o orientacji społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1996.

CULTURAL VALUES OF THE SWEDISH WELFARE STATE IN THE LIGHT OF THE CHOSEN TYPOLOGIES OF CULTURE

Summary: The article discusses the cultural values of the welfare state in Sweden by combining the characteristics and principles of the Swedish welfare state type with selected classifications of attitudes towards the welfare state and the idea of welfare culture. The author compares indicated ideas of the Swedish welfare culture with Swedish cultural characteristics presented in two typologies of culture, in which Swedish society is characterized without much reference to the characteristics of the welfare state. The purpose of this article is to show the relationship between characteristics of Swedish welfare state and the values and attitudes of Swedish society. An additional purpose of this article is to draw attention to the possibility of making comparisons between the structure of the welfare state in a country and its culture by using existing typologies of culture. The article ends by stating a clear similarity between the ideas of the Swedish welfare culture and features of Swedish culture in other typologies of culture and high usability of evaluation solutions of welfare state in terms of the welfare culture.

Keywords: economic sociology, welfare state, Sweden.